

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Федоренко Світлани Вікторівни
«Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів
вищих навчальних закладів США»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність проблеми дослідження визначається комплексом чинників. Найважливіший з них полягає в тому, що глибокі зміни, які відбуваються в соціальній, економічній і духовній сферах суспільства, пошуки духовних орієнтацій, адекватних викликам часу, істотно впливають на розвиток освіти. Одним з провідних напрямів розвитку освітньої ситуації стає перехід до гуманістичної парадигми освіти.

Ситуація, що склалася у вищій школі країн Євросоюзу з домінуванням вузькоспеціалізованого підходу призводить до уніфікації гуманітарних цінностей та самого процесу виховання, коли європейські педагоги здебільшого ігнорують виховну функцію університету.

Неувага до гуманітарного складника призводить до «одномірності» особистості. Тому створення сприятливого для молоді інформаційно-культурного простору – першорядна умова духовного оздоровлення, «очищення» виховної сфери суспільства.

Зважаючи на це, нагальною потребою української вищої освіти в сучасних умовах є реабілітація аксіологічного базису освітнього процесу – і насамперед за рахунок суттєвого підвищення ролі дисциплін гуманітарного спрямування, вивчення яких сприяє цілісному особистісному розвитку студентів загалом та формуванню їхньої гуманітарної культури зокрема. Вирішення даних проблем пов'язано з розглядом гуманітарних аспектів освіти, її людського виміру.

Рівень результативності освіти, як її якісної характеристики, можна співвіднести з рівнем розвитку гуманітарної культури особистості студентів, а сучасна освіта повинна забезпечувати можливість оволодіння базовою гуманітарною культурою, що включає оптимальну сукупність соціокультурних знань і умінь, ціннісних орієнтацій і якостей особистості, що дозволяють їй розвиватися в гармонії із загальнолюдською культурою і набувати соціальну і професійну стійкість.

Таким чином, актуальність дослідження «Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів

США» визначена, в першу чергу, необхідністю повороту всіх компонентів освіти до культури і людині як суб'єкту культури, здатному до культурного саморозвитку, переорієнтації освітньої політики на розвиток у студентів гуманітарної культури як складного комплексу соціокультурних, соціально-значимих знань, умінь, якостей і здібностей, що забезпечують соціалізацію і культурну інтеграцію особистості в сучасному суспільстві.

Тому недостатнім буде констатація того, що обрана для дослідження проблема є актуальною, вона відноситься до кола важливих для українського соціуму проблем. Викладені аргументи переконують у своєчасності дисертаційного дослідження С.В.Федоренко.

Робота «Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США» спрямована на пошук ідей та оптимальних педагогічних моделей відновлення гуманістичних цінностей вищої освіти.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України і є складовою частиною тем «Формування мистецьких уподобань учнів основної і старшої школи» та «Художньо-естетичні технології позакласної виховної роботи в основній школі». Дисертаційне дослідження виконане в межах розроблення наукової теми «Дослідження ефективних шляхів навчання професійно орієнтованого спілкування та перекладу в аспекті євроінтеграції» факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує наукової уваги здійснене комплексне дослідження проблеми формування гуманітарної культури американських студентів у єдності цілей, змісту, організаційних форм і методичних засад її реалізації під час загальної підготовки студентів бакалаврату у вищій школі США.

По-друге, цінним з педагогічної точки зору є розгляд основних виховних імперативів процесу формування гуманітарної культури американських студентів та характеристика організаційно-педагогічних умов формування гуманітарної культури студентів бакалаврату у вищій школі США.

По-третє, визначним у теоретичному та прикладному аспектах є окреслений стан упровадження американської моделі загального компонента вищої освіти в країнах Євросоюзу.

По-четверте, на основі порівняльно-педагогічного аналізу формування гуманітарної культури студентів у сучасній вищій школі США й України; узагальнено американський досвід формування гуманітарної культури студентів, який доцільно враховувати в українському освітньому середовищі.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертації С. В. Федоренко дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до концептуалізації гуманітарної культури як інтегративної якості особистості відзначається фундаментальністю дослідження.

Гіпотеза роботи обґрунтовується на методологічному, теоретичному та практичному рівнях. В основу студіювання покладено теоретико-методичні засади формування гуманітарної культури студентів закладів вищої освіти США. Справляє позитивне враження теоретичні та методологічні основи дослідження. Джерельну базу роботи становлять: законодавчі акти, нормативно-правові та стратегічні документи урядових і недержавних громадських організацій США щодо імплементації загальної підготовки студентів бакалаврату у вищій школі США, документи Департаменту освіти США; доповіді національних комісій США про стан, тенденції і перспективи розвитку вищої освіти.

Значення отриманих автором результатів. Результати наукового дослідження мають широке коло застосування. Здобуті результати можуть бути застосовані з метою вдосконалення громадянського й естетичного напрямів виховання, формування гуманітарної культури студентів, у процесі модернізації загального компонента бакалаврської підготовки в українській вищій школі з метою посилення якості й конкурентоспроможності вітчизняних закладів вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг, а також під час розроблення міжнародних проектів. Інформаційний ресурс дисертації доцільно використовувати в педагогічних дослідженнях, різних напрямів виховання, освітньої політики, законодавчого забезпечення вищої освіти. Прогностичний потенціал дослідження уможливорює розроблення концепцій інтегрування вищої школи України до світового освітнього середовища на засадах запропонованих рекомендацій щодо впровадження конструктивних ідей американського досвіду на державному, інституційному й індивідуальному рівнях.

Результати дослідження впроваджено у практику закладів вищої освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Визначено перспективні напрями використання прогресивних надбань американського освітянського досвіду в Україні та розроблено рекомендації щодо творчого використання їх в умовах інтегрування вищої школи України в світове освітнє середовище на державному, індивідуальному та інституційному рівнях.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація С. В. Федоренко належним чином структурована. У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади дослідження гуманітарної культури американських студентів» дисертантка визначає методологічні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми, здійснює теоретичний аналіз сутності і структури гуманітарної культури американських студентів, аналізує структуру курикулуму загальної підготовки студентів бакалаврату в американській вищій школі.

Автор наголошує, що духовна культура як морально-етичний регулятор усіх сфер життєдіяльності особистості забезпечує підґрунтя для розвитку гуманітарної культури особистості, і констатує, що гуманістична культура слугує підґрунтям для розвитку всіх інших видів культури особистості, зокрема й гуманітарної, заохочуючи особистість до гуманної взаємодії з іншими людьми і світом загалом.

Змістовність складників досліджуваного педагогічного феномену (когнітивно-праксеологічний, аксіологічно-конативний і рефлексивно-креативний) забезпечує системність і цілісність дослідження.

Проведений теоретичний пошук сутності поняття «гуманітарна культура» з позицій американських дослідників та осмислення його компонентного складу дає можливість автору уточнити визначення цього поняття як інтегративної якості особистості.

У другому розділі – «Загальна підготовка у вищій школі США як базис формування гуманітарної культури студентів» – дисертанткою вдало схарактеризовано фундаментальні періоди становлення американської моделі загальної підготовки студентів; розкрито роль гуманітарних дисциплін загального компонента вищої освіти США у формуванні гуманітарної

культури студентів; здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад загальної підготовки як підґрунтя формування гуманітарної культури.

На нашу думку, цінними є авторський тезис про те, що гуманітарні дисципліни, створюючи мовну реальність людського буття в мережі відносин між усіма учасниками освітнього процесу як суб'єктами культури, забезпечують загальноосвітній рівень знань та накопичення досвіду цілісного сприйняття і розуміння світу, досвіду самосвідомості, співвідношення цінностей і смислів життя, досвіду (само)пізнання. Викладання гуманітарних дисциплін повинно опиратися на здобутки гуманістичної психології, культурно відповідної, чуттєво-мисленневої, сократичної педагогіки, етики турботи.

У третьому розділі – «Організаційно-методичне забезпечення процесу формування гуманітарної культури студентів бакалаврату у вищій школі США», дисертанткою розглянуто основні принципи змістового наповнення курикулумів загальної підготовки закладів вищої освіти США; висвітлено організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури американських студентів бакалаврату та методи, форми і засоби їхньої практичної реалізації.

Шляхом контент-аналізу курикулумів загальної підготовки у шістнадцяти закладах вищої освіти США, С. В. Федоренко виокремлено характерні для всіх названих інституцій принципи побудови курикулумів (системності, результативності, плюралізму), окреслено організаційно-педагогічні умови, які забезпечують формування гуманітарної культури студентів (утвердження студентоцентрованості освітнього процесу, інтегрування знань на засадах трансдисциплінарності, актуалізація дискурсивного потенціалу комунікативної підготовки студентів, запровадження курсів-семінарів першого року).

Аналізуючи сучасний навчально-виховний процес під час загальної підготовки в американських закладах вищої освіти, С. В. Федоренко наголошує, що він будується на основі проблемно-операціонального підходу з використанням кооперативно-інтерактивних методів навчання. Це передбачає здобуття майбутніми фахівцями знань концепцій розвитку різних галузей науки, навколишнього світу в цілому, реалізацію їхніх особистісних ресурсів та формування навичок подальшої самоосвіти, а також виявлення здібностей студентів самостійно аналізувати події свого життя і людства в цілому, аргументувати й відстоювати свою позицію. У такий спосіб загальний складник вищої освіти США забезпечує ефективне формування гуманітарної культури студентів, яка, виступаючи об'єднувальною ланкою

між професійною і загальною культурами особистості, привносить духовно-моральні й естетичні категорії в особистісну сферу кожного студента.

У четвертому розділі – «Виховні імперативи загальної підготовки у формуванні гуманітарної культури американських студентів» здобувачка аналізує змістово-методичні особливості громадянського й художньо-естетичного напрямів навчання і виховання в системі загальної підготовки в американській вищій школі, які впливають на формування гуманітарної культури студентів.

Основними шляхами практичної реалізації теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми в освітньому процесі американської вищої школи дисертантка вважає громадянський та естетичний напрями навчання і виховання, які втілюються на основі ідей гуманістичної освіти, мультикультуралізму, студентоцентрованості, і зауважує, що ці напрями в Україні майже не представлені в освітній діяльності вищої школи.

Натомість, в умовах української вищої школи, на думку авторки, не розв'язаною і донині залишається проблема фундаментальної комунікативної підготовки студентів та організації активної діалогової взаємодії між викладачами і студентами.

У дисертації пропонується завдання цього компонента – забезпечити умови для виховання адаптивної, відповідальної особистості, для формування у студентів внутрішньої потреби у самонавчанні, самовихованні, самореалізації, що, загалом, веде до формування в них гуманітарної культури. Домінуюча роль у вирішенні цих завдань відводиться гуманітарним дисциплінам, основним призначенням яких є гармонійне виховання особистості на основі накопиченого значного теоретичного досвіду у сфері формування гуманітарної культури, існуючих певних традицій викладання гуманітарних і соціально-економічних дисциплін в Україні.

У п'ятому розділі – «Перспективи екстраполяції американського досвіду в Україні», С. В. Федоренко викладено основні тенденції впровадження американської моделі загальної підготовки студентів у закладах вищої освіти країн Євросоюзу; проаналізовано стан розробленості досліджуваної проблеми в Україні; окреслено перспективні напрями запозичення прогресивних ідей американського досвіду в освітнє середовище України та розроблено рекомендації стосовно їхнього творчого використання.

Вагомою перевагою дисертаційного дослідження Федоренко є порівняльно-педагогічний аналіз практичної реалізації проблеми формування гуманітарної культури студентів у США й Україні. Він виявляє принципові змістово-процесуальні відмінності американської системи загальної

підготовки від вітчизняної, головними з яких є: практична спрямованість загальної підготовки студентів бакалаврату в американській вищій школі на здобуття комплексу фундаментальних знань у гуманітарній, суспільно-соціальній, природничій сферах, математики й мистецтва.

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації висвітлено в 60 публікаціях, з яких 58 одноосібні, а саме: 3 монографії (з них 1 одноосібна); 29 статей у наукових фахових виданнях України (з них 4 входять до міжнародних наукометричних баз даних); 9 статей у наукових виданнях інших держав, які включено до міжнародних наукометричних баз; 19 – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації. Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті С.В.Федоренко належним чином розкриті і обґрунтовані в рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію С. В. Федоренко, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук «Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США», вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У дослідженні автор пропонує запровадити різноманітні курси комунікативного спрямування в межах загальної підготовки студентів-бакалаврів в Україні: «Критичне мислення», «Академічне читання», «Риторика і письмо», «Навчання суспільно корисного служіння», «Шлях до характеру» (Дис. с.381). Зважаючи на труднощі побудови змісту нормативної частини навчального плану загальної підготовки бакалаврів у вищій школі України бажано б було подати приклади програм таких курсів.

2. На основі матеріалів дослідження розроблено навчальну програму і робочу навчальну програму з курсу «Сучасні тенденції вищої освіти у світі» для здобувачів освітньо-наукового рівня «доктор філософії» (Автореферат с.11). Виникають питання: чому саме автор приділяє увагу підготовці докторів філософії, але ж дисертаційне дослідження присвячено підготовці бакалаврів.

3. Оскільки сучасні вимоги нової вищої школи в Україні пов'язані з посиленням ролі лінгвістичної підготовки студентів, бажано було б визначити місце та функції іноземної мови в структурі гуманітарної підготовки студентів бакалаврату.

4. Науково цінним у дисертації, на нашу думку, є ґрунтовне дослідження різних підходів до визначення гуманітарної культури особистості (Розділ 1). Але деякі концепції сучасного розуміння розвитку гуманітарної культури студентів залишились поза увагою. Наприклад, інтерсоціальна концепція розвитку гуманітарної культури студентів Л. В. Павлової.

5. Здійснюючи порівняльний аналіз формування гуманітарної культури студентів бакалаврату у США та Україні (Розділ 5), корисним було б визначити закономірності, що відображають стратегічні напрямки формування гуманітарної культури особистості.

Зазначені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і не ставлять під сумнів її теоретичне і практичне значення.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Федоренко С.В. дає підстави зробити висновок про те, що її дисертаційне дослідження «Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретична та практична значущість, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідають вимогам МОН України, зокрема п. 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, вимогам, що ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, а її автор Федоренко Світлана Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри перекладу,
завідувач кафедри перекладу
Миколаївського національного
університету ім. В.О.Сухомлинського

Солодка А.К.

